

СТАНОВИЩЕ

на дисертацията на докторант Райна Николова Йосифова

на тема:

ЕТИКО – ЕСТЕТИЧЕСКИЯТ ЕЗИК КАТО ФОРМА НА ФИЛОСОФСКА СИНТЕЗА

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Професионално направление: 2.3. Философия

Научна специалност “История на философията”

от доц. д-р Георги Донеv

Темата на дисертационния труд е изследвана и обосновавана на възможността на етико-естетически език като философска синтеза.

Актуалността на дисертацията се определя от утвърдена тенденция в съвременните изследванията по етика и естетика, които създават нови интерпретативни възможности. Докторантката е запозната с актуални изследвания по темата в западноевропейската, англосаксонската, руската и българската философия.

Целта на изследването е да обоснове възможността етико-естетическия език като форма на философска синтеза.

Задачата на изследването е реконструкция чрез етико-естетически език на мита, концептуални схеми на „красота“, „добро“, „зло“, „благо“, „възвишено“ и форма на етико-естетическата синтеза в немската класическа философия и религиозния екзистенциализъм.

Обект на изследване е експликацията на етико-естетическия език като синтетична форма, която определя релативни интерпретации.

Предмет на изследване е етико-естетическия език като синтеза във философските системи на Платон, неоплатонизъм, Аристотел, неаристотелизъм, немска класическа философия и религиозен-екзистенциализъм.

Методите на изследването са: историко-философски анализ на основни етико-естетически концепции, херменевтичен и трансцендентален метод, чрез които се обосновава етико-естетическата форма на синтеза.

Дисертационният труд е в обем от 199 стр. и се състои от увод, три глави, заключение и използвана литература. Библиографията включва 153 заглавия на български, английски, руски и немски език.

В първа глава докторантката формулира тезата за езиковата синтеза като основна форма за философското разбиране на света и присъствието на човека. Философията изследва битийстващото в неговата цялост, която е винаги форма на синтеза. Йосифова изследва етико-естетическия език като форма на философска синтеза и нейния генезис в словото на мита. Докторантката аргументира извода, че досократическият език е митологичен, като структурата му е система от образи, която включва метафори и символи /стр.13 – стр. 20/. Етико-естетическата синтеза в мита се осъществява във формата на логос.

Митологичният тип мислене се определя от политеистично религиозно въображение, което по трансцендентален начин въвежда моралните норми и определя естетическия език на изкуството. Тази езикова синтеза на възможните модели на човешката дейност е априорна схема, защото може да има множество интерпретации, които имат единен трансцендентален смисъл, като езикът е символен, или слово във формата на разказ богочовешка героизация. Структурата на етико-естетическия език на мита е игра на метафора и аналогия. В този смисъл етико-естетическият език като синтеза създава жизнения свят на античността.

Докторантката обосновава възможността за експликация на етико-естетическия език на Сократ и Платон във формата на синтетичен език, чрез който се осъществява преход от „мит“ към „логос“. Анализирани са диалогичната форма на езика, която разкрива езика като „живо слово“, като всеприсъствие на синтеза, като акт на разбиране. Античният човек живее в тази езикова релативност, която определя социалните модели като интерпретация на „добрия гражданин“ и обективацията на неговата дейност като универсална съпоставимост на моделите на съществуване, която се дефинира от понятието „хармония“ /стр. 20 – стр.29/. Докторантката анализира платоновото понятие „калогатия“ като синтеза на понятията „красиво“ и „доброто“, които са съпоставими чрез езика на „благо“, който е без колизии /стр.33 – стр.54/. Достоянство на изследването, е, че езикът на Сократ и Платон е концептуализиран чрез априорния принцип за съизмеримост, който задава синтезата във формата на етико-естетически език.

Докторантката реконструира неоплатоническият език като етико-естетическа синтеза чрез концептуализацията на „ейдетическата“ красота / Плотин/, Божията светлина като любов и благод /св Августин/ и „красотата на огъня“ /Псевдо-Дионисий Ареопагит/. Тази концептуализация се осъществява чрез символен език, който експлицира като принцип на битийстващото трансцендентното слово на Бог. Това слово въвежда априорната хармония на съществуването чрез принципа за човешкото подобие на бога. Подобие то означава откритостта на трансценденцията като присъствие чрез етико –естетическото

конституиране и моделиране на социалните модели /стр. 40 – стр54/. Докторантката показва платоновата инвариантност на „логос“, която в неоплатонизма присъства в монотеистична интерпретация. Трансцендентното слово определя трансценденталния език на морала и изкуството, поради което е възможна теологична синтеза посредством етико – естетическа концептуализация. Подобие на човека с Бога се осъществява във формата на синтеза чрез словото на Богочовека. В този смисъл докторантката обосновава тезата за трансценденталната концептуализация на морала, като трансценденталният език определя естетическия език и идеала за красиво и възвишено. По този начин първа глава е обоснована тезата за етико-естетически език като форма на философска синтеза :стр. 54 – стр.64./. Езикът е трансцендентален, основан в трансценденцията и има символна структура. Синтезата се осъществява чрез богочовешката героизация в митологичния разказ в политеистична форма, платоновото разбиране на „благо“ и „красота“ и монотеистичния език на неоплатонизма .

Във втора глава докторантката осъществява обосноваване на тезата за етико-естетическа синтеза, като реконструира метафизическия език на Аристотел и неговото развитие в средновековната форма на аристотелизма и късния стоицизъм. Етико-естетическата синтеза при Аристотел се реализира чрез реконструкция на словесното изкуство в драмата и реториката, като форми на естетическия език. Йосифова осъществява тази реконструкция чрез анализ на категориалната система и структурата на езика в аристотеловите съчинения „Поетика“, „Реторика“ и „Никомахова етика“ /стр.82 – 93/. Естетическият принцип се определя като подражание (*мимезиса*) на природата, а естетическият език е дефиниран като метафоричен, чиято структура включва изграждане на трансцендентална образна система, която е комбинация от аналогия, сравнение и хипербола. Този език определя словото на драмата и драматичното изкуство, което е символната форма, откриваща трансценденталната форма на съществуването в неговата крайност.

Докторантката анализира категориалната система на аристотеловата етика, която се основава на катарзиса като форма за проявяване на трансценденталния смисъл на съществуването, „перипетиите“, като форма за преодоляване на абсолютизацията на крайността и постигане на метафизическия смисъл на понятията „добро“ и „зло“, „морално“ и „неморално“. Естетическият език се определя от категориалната структура на етиката и етическият принцип, като той се оказва средство за съ-общаване на трансценденталното морално условие за единство-синтеза.

От позицията на теоретичната теза за етико-естетическият синтез като форма на философски език докторантката реконструира теософското разбиране на Тома Аквински за морала и естетиката. Онтологичните доказателства за съществуването на Бог определят конституирането на съществуването от трансценденцията, което дефинира трансценденталната форма на морала и естетиката. Формата им на синтеза е възможна чрез богоподобие на човека и Богочовека. По този начин естетическата образност се определя от теологическото разбиране за „добро“, което се открива чрез езика на притчите на Богочовека /стр. 105 –стр.111/. Като следствие на направената реконструкция

докторантката обосновава тезата, че етико-естетическият език е форма на философска синтеза. Тази форма на синтеза експлицира единното основание на човешкото съществуване и го явява в неговата цялост.

В трета глава докторантката анализира немската класическа философия от позицията на етико-естетическата форма на синтеза. Йосифова се основава на тезата на Кант и Хегел, че философското мислене винаги е априорна синтеза, която може да има поливариантни форми на експликация, като тези форми се реализират чрез трансцендентален език. Априорната синтеза е рационална символна езикова форма, която свързва възможните значения /интерпретации/ на обектите на съзнанието. Синтезата има различни нива, като първото е в структурата на съзнанието във формата на трансцендентален логически език. Второто ниво се определя от мисленето на разума, което разширява мисленето на съзнанието чрез по-обща форма на синтеза, която е трансцендентна и определя генезиса на синтезата на съзнанието. Синтезата на съзнанието е дефинирана от Кант като каузалност, която може да бъде мислена в трансценденталната форма на понятието и съждението.

Мисленето на разума е спекулативно, защото то е синтеза на синтезата на съзнанието. Синтезата на разума е определена от Кант чрез понятието „свобода“, която е априорният генезис на каузалността. Докторантката анализира тезата на Кант за „пропастта“ между трансценденталното съзнание и практическия разум, която може да бъде преодоляна чрез естетическа синтеза /стр.112 – стр. 120/. Свободата определя каузалността в нагледа на съзнанието и каузалността на човешкото поведение чрез категоричния императив. Разривът между теоретическия и практическия разум се преодолява чрез естетическия език, който разкрива иманентното присъствие на свободата в творчеството на гения.

Естетическият език се експлицира от субективния вкус, който определя естетическите съждения, основани на синтезата на разума. Творчеството на гения разкрива форма на синтеза без субстанциално основание, включваща моралната трансцендентност на свободата и обективация в нагледа. Докторантката обосновава тезата, че естетическото разбиране на свободата свързва двете форми /практически и теоретически разум/ на трансцендентно определената каузалност която може да бъде представена в крайната форма на нагледа /стр. 121 – стр. 124/. В този смисъл се реализира критика на обектното разбиране на трансценденцията, защото обектността присъства единствено като крайна. От тази методологическа позиция докторантката реконструира синтезата на понятията „добро“ /свободна воля в нейните обективации /и „красота“ като критика на вкуса /човекът като независим арбитър/. Тази синтеза е възможна единствено чрез обектната десубстанциализация на свободата. Езикът на свободата е символен език, който определя езика на каузалността и синтезата на видовете каузалност. Свободата е синтеза на възможните крайни синтези на нагледа.

Докторантката анализира критиката на вкуса, осъществена посредством способността за съждение на свободния субект и понятията за „свободна красота“ и „възвишено“. Категориалната система на естетическия език се определя от иманентната на

твореца свобода, която се реализира чрез символния език на творчеството и е априорна основа за синтезата на крайните интерпретативни форми на нагледа. Трансценденцията на свободата определя създението на вкуса и неговата оценка без интерес на крайността.

Докторантката анализира естетическия език на Шелинг във философия на изкуството като синтеза на „трансценденцията“ и „природата“, „съзнателно“ и „безсъзнателно“ „особеното“ и „общото“, „реалното“ и „идеалното“, „обективното“ и „субективното“, „свободата“ и „необходимост“, „битие“ и „мислене“. Йосифова прилага резултата от първа глава в етико-естетическата реконструкция на синтезата на митологичния език, защото за Шелинг митологичният език осъществява божественото и природно единство /стр. 142 – стр.159/. Езикът е метафоричен и се структурира от „схема“ и „алегория“. Езикът е символен, което според тезата на дисертацията означава, че присъства трансцендентно основание за етико-естетическа синтеза във формата на поетически език /според Шелинг/

Докторантката прилага евристиката на метода на етико-естетическата форма на синтеза в реконструкцията на религиозния екзистенциализъм на Киркегор и Бердяев. Етико-естетическият език се определя от преодоляването на отчуждението на човешкото съществуване, което се основава на „забравянето“ на трансценденцията. Човешкото съществуване без откритостта на трансценденцията остава в границите на съзнанието. Това означава, че свободата, като условие за синтезата на съзнанието, не присъства.

Бердяев определя отсъствието на трансценденцията като „глобална криза“ и робство. Свободата-трансценденцията се въвежда чрез свободния творчески акт във формата на „теургично“ изкуство /стр. 180 – стр. 186/. Този творчески акт е богодействие, което открива богоподобие на човека и преодолява границите на съзнанието. Творческият акт въвежда етико-естетическата форма на синтеза и освобождаване на човека от робство на субстанциалната обективация.

Въпрос към докторантката: Как може да бъде определено отношението между етико-естетическата форма на синтеза и трансцендентално логическата форма на синтеза?

Напълно съм съгласен с приложената справка за приносите на дисертацията.

Езикът, на който е написан дисертацията е прецизен и показва добрите познания на докторантката в областта на историята на философията, етиката и естетиката.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията и е написан според формалните изисквания.

Нямам съвместни публикации с докторанта.

Заклучение: дисертационният труд „Етико-естетическият език като форма на философска синтеза“ е оригинално и завършено изследване, което съдържа научни резултати.

Убедено препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят на Райна
Николова Йосифова образователната и научна степен „доктор“.

15.08.2019 г.

доц. д-р Георги Донеv